

<https://doi.org/10.62837/2026.7.43>

QULIYEVA FAZİLƏ FAZİL

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

Dillər Tədris Mərkəzi

fazilaguliyeva8826@gmail.com

XƏBƏR MƏTNİ VƏ SÜNİ İNTELLEKT

Açar sözlər: süni intellekt, media, mətn, məlumatların emalı, informasiyanın etibarlılığı

Ключевые слова: искусственный интеллект, медиа, текст, обработка данных, достоверность информации

Key words: artificial intelligence, media, text, data processing, information reliability

Texnologiyanın sürətli inkişafı ilə əlaqədar süni intellekt xəbər jurnalistikası da daxil olmaqla bir çox sahənin ayrılmaz hissəsinə çevrilir və gündəlik tapşırıqları avtomatlaşdırmaq, məzmun yaratmağı sürətləndirmək və keyfiyyətini artırmaq üçün yeni imkanlar açır. Lakin, aşkar üstünlüklərinə baxmayaraq, jurnalistikada süni intellektdən istifadə xəbər məzmununa etimadı əhəmiyyətli dərəcədə azalda və nəşrlərin nüfuzuna xələl gətirə biləcək bir sıra ciddi çətinliklər və risklərə əlaqələndirilir. Məqalədə bu risklər linqvistik baxımdan, yəni süni intellektin xəbər mətninə necə təsir edəcəyi sualına cavab vermək üçün araşdırılır.

Robotlaşdırılmış və ya avtomatlaşdırılmış jurnalistika, dövlət və qeyri-hökumət qurumlarının və xidmətlərinin hesabatlarını, eləcə də arxiv məlumatlarını təhlil edə bilən alqoritmik koddan istifadə edərək mətn yaratmaq üçün innovativ yanaşmalara əsaslanır. Alqoritmlər əvvəlcədən hazırlanmış şablonları doldura, informasiya massivinin təhlili yolu ilə əldə edilən müvafiq məlumatları daxil edə bilər. Onlar həmçinin böyük həcmdə məlumatları tez bir zamanda emal edə və mətnlər yarada bilirlər. Bu cür alqoritmlər Forbes, The Guardian, Associated Press daxil olmaqla aparıcı media qurumları tərəfindən fəal şəkildə istifadə olunur.

Bu sahənin inkişafında əsas mərhələlərdən biri 2015-ci ilin sonlarında Automated Insights tərəfindən Wordsmith platformasının yenilənmiş versiyasının buraxılması oldu. Bu alət müxtəlif sahələrdən olan mütəxəssislərə məlumatları yükləməyə və avtomatik olaraq ona əsaslanan mətnlər yaratmağa imkan verdi.

Associated Press bu texnologiyayı tətbiq edən ilk böyük media qurumlarından biri idi. Wordsmith platforması yalnız quru hesabatlar yaratmaq və ya rəsmi xülasələri emal etmək deyil, həm də tam hüquqlu xəbər hekayələri yazmaq qabiliyyətinə malikdir. Tərtibatçıların fikrincə, alqoritm saniyədə 2000-ə qədər xəbər hekayəsi yarada bilər ki. Bu gün Wordsmith alqoritm avtomatlaşdırılmış jurnalistika bazarında mövcud olan bir çox vasitələrdən yalnız biridir. Məsələn, Bloomberg öz inkişafında, BloombergGPT sistemindən istifadə edir. Bu sistem məlumatların toplanmasını və təhlilini avtomatlaşdırır, xəbər hekayələrinin yaradılmasını

sürətləndirir və keyfiyyətini artırır. BloombergGPT məlumatları real vaxt rejimində təhlil edir. Daha sonra mətnlər jurnalistlər tərəfindən nəzərdən keçirilir və redaktə olunur. Bu, dəyişikliklərə sürətli reaksiya verməyə imkan verir və oxuculara ən son və dəqiq məlumatlar təqdim edir.

BloombergGPT həmçinin digər tapşırıqlar üçün uyğunlaşdırılıb: bazar əhval-ruhiyyəsini təhlil etmək, başlıqlar yaratmaq və mürəkkəb məlumatları (məsələn, maliyyə hesabatları və qrafiklər) ümumiləşdirmək. Rüblük hesabatlar dərc edərkən sistem avtomatik olaraq əsas göstəriciləri olan xəbərlər yaradır və onları analitik proqnozları ilə müqayisə edir. Bu, hekayələrin yaradılmasını sürətləndirir və onların dəqiqliyini və məlumatlılığını artırır Bloomberg jurnalistləri başlıqları yeniləmək, idarə olunan mətn yaratmaq və qrafikləri ümumiləşdirmək üçün müxtəlif süni intellekt modellərindən istifadə edirlər. Belə texnologiyalar redaksiya heyətinə müxtəlif platformalar və auditoriyalar üçün xəbər versiyaları yaratmağa, eləcə də mürəkkəb məlumatları əlçatan formatda təqdim etməyə imkan verir.

Associated Press (AP) xəbər əməliyyatlarını optimallaşdırmaq və jurnalistika səmərəliliyini artırmaq üçün süni intellektdən fəal şəkildə istifadə edir. Xüsusilə, AP sosial mediada xəbərləri aşkar etmək üçün təbii dil emalı (NLP) texnologiyalarından istifadə edir. Bu, əl ilə izləmə ilə müqayisədə son hadisələri daha tez müəyyən etməyə imkan verir. AP foto arxivində axtarışı təkmilləşdirmək üçün şəkil tanıma proqram təminatından istifadə edir. Agentlik həmçinin təbii dil generasiyası (NLG) istifadə edir. Bu texnologiya artıq korporativ mənfəət hesabatlarını və idman tədbirlərini dərc etmək üçün istifadə olunub və məhsuldarlığı əhəmiyyətli dərəcədə artırıb. Bundan əlavə, AP xəbər videoları üçün kadr siyahılarını avtomatik olaraq yaratmaq üçün kompüter görmə texnologiyalarından istifadə edir. Bu isə, yayım hazırlığı prosesini sadələşdirir. Jurnalistika sorğu xidməti tərəfindən aparılan sorğuya görə, respondentlərin 65%-i işlə bağlı problemləri həll etmək üçün süni intellekt imkanlarından istifadə edir. Onların əksəriyyəti (72%) alqoritmlərə həftədə ən azı bir dəfə, 23%-i isə hər gün daxil olur. Süni intellekt sistemlərinin istifadəsi jurnalistikada avtomatlaşdırmanın böyük potensialını nümayiş etdirir. Bu vasitələr məlumatların emalını sürətləndirir, xəbərlərin dəqiqliyini və vaxtında çatdırılmasını yaxşılaşdırır və məzmunu müxtəlif platformalar və auditoriyalar üçün uyğunlaşdırır. Robot jurnalistikası məlumatlara və faktlara əsaslanan xəbər reportajlarını avtomatik olaraq yaratmaq üçün istifadə olunur. Alqoritmlərin həmişə informasiya mesajının kontekstini və incəliklərini düzgün şərh edə bilmir. Onlar bəzən mənanı təhrif edir və həmçinin informasiyanın modallığını və kontekstini adekvat qiymətləndirə bilmir. Mətnlərdəki səhvlər, ehtimal ki, müəyyən növ informasiyanın yayılmasına məhdudiyyətlərin olması, yüksək sürətli avtomatlaşdırılmış emal zamanı saxta məlumatların yayılma ehtimalı və son istifadəçiyə çatdırılması üçün informasiyanın hazırlanması ilə əlaqədardır. Süni intellekt sözün tam mənasında zəkaya malik deyil, bu da onu reallığı təhrif edən məlumatların yayılmasına qarşı həssas edir; bu, "saxta

xəbərlərin" və informasiyanın etibarlılığı ilə bağlı digər problemlərin yaranmasına səbəb ola bilər. Belə süni intellekt məzmunu dezinformasiya və ictimai rəyin manipulyasiyası üçün bir vasitə kimi xidmət edə bilər. Beləliklə, avtomatlaşdırılmış jurnalistikanın əsas problemlərindən biri faktların yoxlanılmasıdır, çünki insan nəzarətinin olmaması informasiyanın keyfiyyətinin və etibarlılığının azalmasına səbəb ola bilər. Mediada süni intellektdən istifadəyə həsr olunmuş nəşrlər geniş mövzuları əhatə edir və robot jurnalistikasının, xüsusən də xəbər reportajlarının həm geniş imkanlarını, həm də çətinliklərini nümayiş etdirir. Əsas aspekt süni intellektin böyük həcmdə məlumatları real vaxt rejimində təhlil etmək və xəbər reportajı prosesini əhəmiyyətli dərəcədə sürətləndirmək qabiliyyətidir. Bu, xüsusilə yağınlər, yol qəzaları və ya təbii fəlakətlər kimi fəvqəladə hallar kimi təcili dərcin vacib olduğu vəziyyətlərdə və dərc üçün hazır mətn təqdim etməkdə vacibdir.

Süni intellektdən istifadənin əsas üstünlüklərindən biri də eyni vaxtda birdən çox məlumatları təhlil etmək və əlaqələndirmək qabiliyyətidir. Şəxsi məlumatlar, ünvanlar və ya sənəd nömrələri kimi proseslər tez-tez süni intellekt tərəfindən yaradılan məlumatlardan istifadə etməklə işlənir. Lakin həddindən artıq məlumat mətni qarışdırır və onu daha geniş auditoriya üçün daha az əlçatan edə bilər.

Süni intellektdən istifadə edərək yaradılan media mətnlərdə bəzən biz tipografik səhvlərə, abzaslar və ya cümlələr arasındakı boşluqdakı nizamsızlıqlarına rast gəlirik. Süni intellekt tez-tez abzaslar arasında tələb olunan məsafəni saxlaya bilmir ki, bu da mətnin oxunmasını çətinləşdirə bilər. Bundan əlavə, bu cür səhvlərə düzgün olmayan durğu işarələri daxildir: nöqtələrdən sonra boşluqlar, vergüllər və ya digər durğu işarələri vizual aydınlığı pozur və mətnin oxunmasını çətinləşdirir. Bu cür problemlər alqoritmlərin kifayət qədər inkişaf etməməsi, eləcə də dil modellərinin həmişə formatlamanın vizual aspektlərini nəzərə almaması, yalnız məzmunu diqqət yetirməsi səbəbindən yaranır. Tipografik səhvlərə başlıqlar olduqda şəkillərin buraxılması daxildir. Yaradılmış mətnlərdə alqoritmlərin nəşrin verilənlər bazasından şəkli düzgün çıxara bilmədiyi vəziyyətlər yaranır. Nəticədə, mətn müvafiq fotosəkil olmadan, lakin vizual məzmunun mövcudluğunu göstərən başlıqla dərc olunur. Bu, oxucuda koqnitiv dissonans yaradır, çünki gözlənilən şəkil yoxdur, materialın qavranılmasının keyfiyyətini azaldır və qarışıqlığa səbəb ola bilər. Tipografik səhvlərə səhv yaradılan başlıqlar daxildir.

Nəticədə, tipografik xətlər mətnə lazımsız elementlər daxil edir, onun qrafik strukturunu pozur və müəyyən reallıqların təyinatında uyğunsuzluqlar yaradır ki, bu da ümumilikdə qavrayışa mənfi təsir göstərir. Yaradılmış mətnlərdə süni intellekt bəzən açar sözlər və ya ifadələri buraxır ki, bu da mənanı təhrif edir və mətnin məntiqi bütövlüyünü, eləcə də cümlələrin qrammatik quruluşunu pozur. Bu cür səhvlərə bir neçə amil səbəb ola bilər. Birincisi, dil modelləri bəzən konteksti kifayət qədər dəqiq təhlil etmir və bu da cümlənin vacib elementlərinin buraxılmasına səbəb olur. İkincisi, mətn yaratmaq üçün istifadə edilən natamam və ya səhv giriş

məlumatlarından qeyri-dəqiqliklər yarana bilər. Üçüncüsü, alqoritmlər cümlələri sadələşdirməyə çalışaraq özlərini "həddindən artıq yükləyə" bilər və bu da açar sözlərin itirilməsinə səbəb olur. Beləliklə, bu tədqiqat robot xəbər jurnalistikasının imkanları və risklərinin hərtərəfli təhlilini aparıb. Tədqiqat göstərib ki, süni intellekt media sənayesinin transformasiyasında, gündəlik tapşırıqların avtomatlaşdırılması üçün yeni üfəqlər açılmasında, məzmunun yaradılmasının sürətləndirilməsində və keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasında əsas rol oynayır. Xüsusilə, Bloomberg və Associated Press kimi böyük media şirkətlərində süni intellekt tətbiqinin uğurlu halları araşdırılıb. Lakin, aşkar üstünlüklərə baxmayaraq, jurnalistikada süni intellektdən istifadə ciddi çətinliklərlə üzləşir. Alqoritmlər tez-tez mətnlərə qeyri-dəqiqliklər daxil edir ki, bu da qeyri-dəqiq məlumatların yayılmasına və saxta xəbərlərin yaranmasına səbəb ola bilər. Bu cür anomaliyalar xəbər məzmununun keyfiyyətini və etimadı ciddi şəkildə azalda bilər, nəşrlərin nüfuzuna xələl gətirə bilər.

Ədəbiyyat

- 1.Chernousov, D. A. (2023). Risks of usage of artificial intelligence systems in robotic/digital journalism. *Works on Intellectual Property Journal*, 44(1), 96–103. <https://doi.org/10.17323/tis.2023.16887> (In Russian).
- 2.Chertovskikh, O. O., Chertovskikh, M. G. (2019). Artificial intelligence in modern journalism: history, facts, prospects for development. *Theoretical and Practical Issues of Journalism*, 8(3), 555–568. [https://doi.org/10.17150/2308-6203.2019.8\(3\).555-568](https://doi.org/10.17150/2308-6203.2019.8(3).555-568) (In Russian).
- 3.Diakopoulos, N., Cools, H., Helberger, N., Li, Ch., Kung, E., Rinehart, A., Gibbs, L. (2024). *Generative AI in journalism: the evolution of newswork and ethics in a generative information ecosystem*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.31540.05765>
- 4.Drozdov, D. N. (2024). Robotic journalism in the context of media sphere development processes. *Journalism in the Digital Age: Technologies and Methodology of Creativity*. Minsk: BSU, 127–130. (In Russian).
- 5.Ivanov, A. D. (2017). Transparency of roboted journalism: how the new technologies threaten the principles of the profession. *Bulletin of Chelyabinsk State University*, 8(404), 28–33. (In Russian).
- 6.Svirsch, A. O., Oleynikova, P. A. (2021). Development of deepface technology. *Modern Science*, 12-4, 309–320. (In Russian).
- 7.Veglis, A., Maniou, T. (2019). Chatbots on the rise: a new narrative in journalism. *Studies in Media and Communication*, 7(1). h
- 8.Wu, S., Irsoy, O., Lu, S., Dabrovolski, V., Dredze, M., Gehrmann, S., Mann, G. (2023). *BloombergGPT: a large language model for finance*. arXiv preprint: arXiv:2303.17564. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.17564>
<https://doi.org/10.11114/smc.v7i1.3986>

Xülasə

Quliyeva Fazilə Fazil

Məqalədə müasir jurnalistikada xəbər mətninin transformasiyasına robotlaşdırmanın təsiri araşdırılır. Tədqiqata süni intellektin (Sİ) istifadəsi ilə bağlı elmi ədəbiyyatın icmalı və Bloomberg və Associated Press kimi böyük media şirkətlərində onun tətbiqinin uğurlu hallarının icmalı daxildir.

Texnologiyanın sürətli inkişafı səbəbindən süni intellekt xəbər jurnalistikası da daxil olmaqla bir çox sahənin ayrılmaz hissəsinə çevrilir. Bu, gündəlik tapşırıqları avtomatlaşdırmaq, məzmun yaratmağı sürətləndirmək və keyfiyyətini artırmaq üçün yeni imkanlar açır. Lakin, aşkar üstünlüklərinə baxmayaraq, jurnalistikada süni intellektin istifadəsi bir sıra ciddi çətinliklərlə əlaqələndirilir. Məqalədə bu çətinliklər lingvistik baxımdan, yəni süni intellektin xəbər mətninə necə təsir edəcəyi sualına cavab vermək baxımından araşdırılır. Süni intellektdən istifadə edərək yaradılan media mətnlərində bəzən tipografik səhvlərlə, abzaslar və ya cümlələr arasındakı boşluqlarda qeyri-müəyyənliklərlə qarşılaşırıq. Süni intellekt tez-tez abzaslar arasında tələb olunan boşluğu saxlaya bilmir ki, bu da mətnin oxunmasını çətinləşdirə bilər. Bundan əlavə, bu cür səhvlərə düzgün olmayan durğu işarələri daxildir: nöqtələrdən sonrakı boşluqlar, vergüllər və ya digər durğu işarələri vizual aydınlığı pozur və mətnin oxunmasını çətinləşdirir. Bu cür problemlər alqoritmlərin kifayət qədər inkişaf etməməsi səbəbindən yaranır. Buna baxmayaraq, robotlaşdırılmış və ya avtomatlaşdırılmış jurnalistika hesabatları təhlil edə bilən alqoritmik koddan istifadə edərək mətn yaratmaq üçün innovativ yanaşmalara əsaslanır. O, həmçinin böyük həcmdə məlumatları tez bir zamanda emal edə və mətnlər yarada bilər.

Гулиева Фазиля Фазиль

Новостной текст и искусственный интеллект

Резюме

В статье рассматривается влияние роботизации на трансформацию новостного текста в современной журналистике. Исследование включает обзор научной литературы по использованию искусственного интеллекта (ИИ) и анализ успешных примеров его внедрения в крупных медиакомпаниях, таких как Bloomberg и Associated Press. В связи с быстрым развитием технологий искусственный интеллект становится неотъемлемой частью многих областей, включая новостную журналистику. Он открывает новые возможности для автоматизации повседневных задач, ускорения создания контента и повышения его качества. Однако, несмотря на очевидные преимущества, использование искусственного интеллекта в журналистике связано с рядом серьезных трудностей. В статье эти трудности рассматриваются с лингвистической точки зрения, то есть для ответа на вопрос о том, как искусственный интеллект повлияет на новостной текст. В медиатекстах, созданных с использованием

искусственного интеллекта, иногда встречаются опечатки, нерегулярность в интервалах между абзацами или предложениями. Искусственный интеллект часто не может поддерживать требуемый интервал между абзацами, что может затруднить чтение текста. Кроме того, к таким ошибкам относится неправильная пунктуация: пробелы после точек, запятых или других знаков препинания ухудшают визуальную четкость и затрудняют чтение текста. Такие проблемы возникают из-за недостаточной развитости алгоритмов. Несмотря на это, роботизированная или автоматизированная журналистика основана на инновационных подходах к созданию текста с использованием алгоритмического кода, способного анализировать отчеты. Она также может быстро обрабатывать большие объемы данных и создавать тексты.

Summary

News text and artificial intelligence

Quliyeva Fazilə Fazil

The paper examines the impact of robotization on the transformation of news text in modern journalism. The study includes a review of scientific literature on the use of artificial intelligence (AI) and a review of successful cases of its implementation in large media companies such as Bloomberg and Associated Press.

Due to the rapid development of technology, artificial intelligence is becoming an integral part of many areas, including news journalism. It opens up new opportunities to automate everyday tasks, speed up content creation and improve its quality. However, despite its obvious advantages, the use of artificial intelligence in journalism is associated with a number of serious difficulties. The article examines these difficulties from a linguistic point of view, that is, to answer the question of how artificial intelligence will affect news text. In media texts created using artificial intelligence, we sometimes encounter typographical errors, irregularities in the spacing between paragraphs or sentences. Artificial intelligence often fails to maintain the required spacing between paragraphs, which can make the text difficult to read. In addition, such errors include incorrect punctuation: spaces after periods, commas, or other punctuation marks disrupt visual clarity and make the text difficult to read. Such problems arise due to the insufficient development of algorithms. In spite of this the robotic or automated journalism is based on innovative approaches to creating text using algorithmic code that can analyze reports. It can also quickly process large volumes of data and create texts

Rəyçi: filologiya üzrə elmlər doktoru, professor Məmmədov Yəhya